



УДК 372.882

**FORMATION OF A NATIONALLY CONSCIOUS LINGUISTIC
PERSONALITY IN THE LIFE AND CREATIVE HERITAGE OF IVAN
BODNARCHUK****ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО СВІДОМОЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ЖИТТІ І
ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ІВАНА БОДНАРЧУКА****Bagriy M.A. / Багрій М.А.***Ph.D. / к.ф.н., докторант.**orcid.org/0000-0002-3506-9900**Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника**м. Івано-Франківськ, Україна**Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk**Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Анотація. Багатогранна творча та громадсько-суспільна діяльність у найрізноманітніших ділянках науки і культури Івана Боднарчука гідна подиву, тому стаття присвячена проблемі формування національно свідомої мовної особистості у працях автора, розкрито вплив та значення середовища на формування мовленнєвої особистості. Багатогранна педагогічна діяльність І.Боднарчука не привернула належної уваги українських дослідників, хоча у розвитку українського шкільництва в Канаді у післявоєнний період йому належить вагома роль. Провідною в його житті і творчості була українська національна ідея, суть якої він вбачав у побудові самостійної Української держави, де будуть створені належні умови для всебічного гармонійного розвитку національно свідомої особистості зокрема і всієї нації в цілому. Учений наголошував на важливості мовної підготовки школяра, зокрема його мовленнєвої поведінки, етикету мовлення.

Ключові слова: Іван Боднарчук, мовленнєва культура, мовна особистість, український мовний етикет, діаспора, національне виховання, громадсько-суспільна діяльність.

Вступ. Формування мовної особистості передбачає репродукування рідного мовлення, виявляє знання мови, мовне чуття й уміння користуватись словам. Фахівці відзначають недостатній рівень володіння мовленнєвою культурою у школярів. Мовна освіта в Україні передбачає удосконалення технології навчального процесу, наближення його до вимог сучасного суспільства, яке потребує високоосвічених, інтелектуально розвинених і відданих своїй державі громадян. Низька культура мови характеризується недосконалим володінням правилами мовної поведінки, оскільки мовлення репрезентує не тільки суто мовну підготовку людини, а й її загальний інтелектуальний розвиток, моральне обличчя.

Різні аспекти формування мовленнєвої культури особистості знайшли відображення у працях сучасних дослідників: М.Вашуленко, С.Єрмоленко, Л.Мацько, Л.Паламар, Г.Сагач. Особливостям патріотичного виховання присвятили низку праць вітчизняні науковці: А. Вихрущ, О. Вишневський, С. Гончаренко, М. Стельмахович, Б. Ступарик, о. Сухомлинська та ін.

Основна частина. На особливу увагу заслуговують педагогічні надбання західної української діаспори, які творили люди, чії імена повинні назавжди увійти в історію нашого народу, а їхні духовні та творчі скарби стати надбанням України. Розвитку українського шкільництва в Канаді у



післявоєнний період належить провідна роль багатогранної педагогічної діяльності І.Боднарчука. В Україні вивчення діяльності цього митця розпочалося лише в 90-х рр. ХХ ст.

Іван Боднарчук (21.12.1910–5.05.1990) – український письменник, педагог, журналіст, громадський і культурний діяч, диригент хорів, укладач навчальних книжок та фундатор різних українських товариств. Основним чинником формування особистості І.Боднарчука стала сім'я, в якій батьки виховували Івана на засадах української народної педагогіки. У спогаді «Моє рідне село – Чернятин» письменник пише: «...Село моє багатоголосе, співуче. У довгі зимові вечори, з віконець, що світилися у загатах, лунали з-під кужелів пісні... люди орють, сіють хліб. За селом свідки його боротьби – хрести незнаних вояків. Ці хрести виховували нас. Іду...». Великий вплив мали Чернятинська школа і гімназія в Городенці, Педагогічний Інститут в Івано-Франківську, де він прилучився до неперевершених скарбів народної творчості і вітчизняної культури, став їх активним пропагандистом. Робота в культурно-просвітницьких товариствах та організаціях національного спрямування; сільська громада; педагогічний колектив народної школи в Шешорах, де викладав українську мову, літературу, історію; активізація національно-визвольного руху в роки Другої світової війни і участь у ньому – були невід'ємними ланками його життя. «...Я не повертаю до братів, що живуть біля цісарської дороги, зупиняюся біля церкви, школи над «Вертепом» біля пам'ятника поляглим...».

У 1944 р. І.Боднарчук виїхав до Німеччини, де разом з іншими переміщеними особами включився в діяльність товариства «Мистецький Український Рух» (МУР), став учасником хору «Сурма» та проявив себе в літературі. До Канади разом з родиною і дружиною Емілією переїхав в 1948 році. Практична педагогіка була основним напрямом його діяльності, оскільки працював учителем рідних шкіл, курсів українознавства у Саскатуні, Кенорі, Віндзорі, Торонто, директором української школи імені М.Грушевського в Торонто, викладачем літніх курсів для вчителів українознавчих дисциплін. Ми бачимо, як народжується, вже у самих джерелах світогляду Івана Боднарчука, поет, що бачить образами, виховує, йде за кличем Франка: «Праця єдина з неволі нас вирве...». Також вів активну культурно-просвітницьку діяльність, працював диригентом хорів рідних шкіл і товариства «Просвіта», керівником літературно-драматичних гуртків, організатором масових мистецьких заходів у місцях сукупного проживання українців. Зв'язок з випусниками школи, в якій директорував протягом 17 років, довів до створення гуртка молоді, завданням якого є продовжувати творчу діяльність серед старшої молоді. На закінчення кожних курсів студенти завжди давали концерти, а драматичний гурток ставив п'єси з таборового життя студентів, сценарії до яких писав сам Боднарчук. Крім того, під його редакцією студенти видавали журнали «Тихий яр», «На оселі», «Ватра». У сатиричному виданні «Лис Микита» дописував під псевдонімом Іриней Чабанрук. В «Українському голосі» вів сторінку для дітей. У 1983 р. І.Боднарчука було нагороджено Шевченківською медаллю «За заслуги, віддані українській громаді на полі навчання української мови в Рідних і Державних



школах» [1].

Працював в громадських етнічних організаціях: Союз Українців Самостійників, Конгрес Українців Канади, Світовий Конгрес Вільних Українців, «Просвіта», «Козуб», Організація працівників літератури для дітей і молоді ім. Л.Глібова, Об'єднання українських письменників «Слово» і ін. Брав безпосередню участь у розбудові системи української національної освіти й виховання. Був організатором, інспектором, дорадником українського шкільництва Централі КУК, засновником і директором літнього молодіжного табору «Київ», організатором фестивалів живого слова, свят книжки, вечорів творчої молоді, літературних конкурсів та ін.

В історію вітчизняної педагогіки І.Боднарчук увійшов як автор оригінальних підручників для рідномовних шкіл, написаних на національній духовній основі, з урахуванням найновіших досягнень сучасної дидактики та досвіду педагогів української діаспори. І.Боднарчук сформувався як непересічна особистість з демократичним світоглядом, глибокими патріотичними почуттями, широким науково-педагогічним кругозором, гуманістичним ставленням до навчання й виховання підростаючих поколінь, активний подвижник культурно-просвітницької праці й етнічного шкільництва. Провідною в його діяльності і творчості була українська національна ідея, суть якої він вбачав у побудові самостійної Української держави, де будуть створені належні умови для всебічного гармонійного розвитку національно свідомої особистості. Основна тема творчості І.Боднарчука – українська людина, розір'ята між батьківським краєм і чужою, дарма що гостинною землею. Автор вірить, що «покоління зійдуться», блудні сини повернуться до святинь своїх батьків, а тривала жива й творча українська діаспора – це зовсім реальна можливість[2].

Його дидактична діяльність полягала у створенні для початкової школи підручників: «Ластівка», «Ромашка», «Соняшник», «Ватра», укладанні «Збірника диктантів», підготовці інших навчально-методичних посібників для рідношкільних учителів; участь у підготовці «Хрестоматії Тисячоліття Хрещення Руси-України», складанні навчальних планів і робочих програм для рідних шкіл і курсів українознавства. Читанки І. Боднарчука побудовані відповідно до рівня розумового та психічного розвитку дітей певного віку, на цікавому, доступному їм матеріалі [5]. Зміст читанок становлять художні тексти різних жанрів: казки, оповідання, вірші, загадки, що значно активізує пізнавальну активність учнів, а це особливо важливо у процесі вивчення української мови в умовах діаспори. Необхідно зазначити, що велику увагу І. Боднарчук приділяв саме збагаченню лексичного запасу учнів. Кожне слово в читанках позначено 352 наголосами, наприкінці є українсько-англійський словник, подано різноманітні вправи на закріплення матеріалу. Читанки І. Боднарчука призначені не тільки навчити української мови, а й виховати любов до України, до українських традицій. Кожна читанка починається молитвою, а зміст поступово збагачується творами українських письменників: Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, О. Шаненко, Л. Храпливої, Л. Глібова, І. Боднарчука та інших. Крім читанок, у колекції представлено «Збірник диктантів з



української». Особлива любов і увага І. Боднарчука до дітей виявилася у творі «Знайомі обличчя». У ньому автор описує свої переживання, коли улюбленій черемсі біля вікна батько зрубав вершок, і використовував дерево для вішання горшків. Цю подію молодий І.Боднарчук глибоко пережив і створив «Знайомі обличчя», тобто обличчя дітей, які стали змістом його життя[3]. Зокрема у своїх творах І. Боднарчук майстерно відображав складну психологію стосунків різних поколінь емігрантів, прагнення старших зберегти українську мову й традиції та навчити своїх дітей і онуків любити Україну.

Плідною була і науково-публіцистична діяльність в якій поставав засновником і редактором журналу «Сумківець», співредактором журналів «Український учитель в Канаді» та «Рідношкільник», автором науково-педагогічних і публіцистичних статей у часописах «Новий шлях», «Український Голос», «Гомін України», «Промінь» і ін. Літературно-художня творчість І.Боднарчука вміщала більше десяти збірок оповідань, нарисів, повістей, драматичних творів, гуморесок.

Виконуючи обов'язки інспектора, організатора та дорадника рідних шкіл, під час поїздок по Канаді налагоджував контакти з керівними освітніми органами різного рівня, спілкувався з учителями рідних і державних шкіл, допомагав їм удосконалювати навчально-виховний процес, засновував рідні школи й курси українознавства в тих населених пунктах, де вони ще не діяли, збирав і аналізував статистичні дані про українське шкільництво, вивчав ставлення до цієї життєво важливої для української спільноти в Канаді справи державних і громадських організацій. І.Боднарчук вбачав кардинальне розв'язання проблеми українського шкільництва й національного виховання у розширенні мережі україномовних шкіл – як приватних, так і державних. Першою мовою українських дітей педагог вважав не мову, якою вони краще розмовляють, наприклад, англійську, а прадідівську українську мову, що робить українців окремим народом, нацією. Давати їм знання цієї мови повинні і рідні, і державні школи, але провідну роль мають відігравати школи рідні, позаяк вони не тільки навчають, а й виховують школярів в українському національному дусі. Запропонована І.Боднарчуком і його однодумцями програма навчання української мови чітко визначала мету, обсяг матеріалу, дидактичний апарат, навчальні і методичні посібники для кожного класу. На їх думку, навчання граматики треба будувати на прикладах, взятих з найближчого оточення учнів.

Запорукою успішної діяльності вчителя рідної школи І.Боднарчук вважав його методичну озброєність, уміння, залежно від рівня підготовки учнів, використовувати різні форми, методи, засоби проведення навчальних занять, організації пізнавальної діяльності школярів. Встановлено, що досвідчений методист відстоював дотримання в педагогічному процесі дидактичних принципів культуро- й природовідповідності, наочності, науковості, систематичності, послідовності, доступності, міцності знань, індивідуального підходу до учнів. Навчання він розглядав не як звичайне нав'язування учителем знань своїм учням, а як цілеспрямовану пізнавальну, творчу діяльність, метою якої є засвоєння необхідних знань, умінь і навичок, а також «плекання



почуттів», що залежить від умов і стану внутрішнього світу дитини, її досвіду, розумових потреб.

Висновки. Як ми бачимо визначальною у багатогранному житті І.Боднарчука була педагогічна діяльність. Митець розглядав школу, перейняту національним духом, як головний чинник формування національно свідомої особистості, що забезпечує його спільно з сім'єю, етнічною громадою, позашкільними освітньо-виховними установами й культурно-просвітницькими організаціями. Запроваджена з ініціативи І.Боднарчука методика вивчення української мови і літератури давала можливість учням рідних шкіл досконало оволодівати культурою усного й писемного мовлення, пізнавати красу і велич рідного слова, опанувати вершинними здобутками української культури. Світоглядні переконання, знання і навички, набуті в рідній школі, молоде покоління реалізує в життєдіяльності громади, в молодіжних організаціях і громадсько-культурних товариствах, які покликані здійснювати національно-християнське виховання своїх членів і на цій основі забезпечити власне майбутнє як спільноти в країні проживання. Вихованню таких особистостей І.Боднарчук присвятив усю свою багатоаспектну діяльність, чим власне, й заслужив визнання та шану західної української діаспори, збагатив вітчизняну теорію і практику освіти й виховання підростаючих поколінь.

Література:

1. Золотарьова Є. Автор підручників для рідномовних дітей : [до 100-річчя від дня народж. Івана Боднарчука] / Є. Золотарьова // Пед. газета. – 2011. – Ч. № 1. – С. 4.
2. Клиновий Ю. Дещо про повість Івана Боднарчука «Покоління зустрінуться» / Ю. Клиновий // Покоління зустрінуться : повість / І. Боднарчук ; ред. і передм. Ю. Клинового. – Едмонтон ; Венніпег ; Торонто, 1974. – С. 6-10
3. Погребенник Ф. Іван Боднарчук – письменник, педагог, культурно-громадський діяч / Ф. Погребенник // Знайомі обличчя : вибрані новели та оповідання / І. Боднарчук ; упоряд. і вступ. ст. Ф. Погребенника. – К.: Обереги, 1997. – С. 3-11.
4. Рогова П. Повертаємо забуті імена : [про уроч. вечір, присвяч. 90-річчю від дня народж. Івана Боднарчука (1910-1990) – педагога, письменника, громад. діяча з Канади] / П. Рогова, М. Талалаєвська // Пед. газета. – 2001. – Ч. № 1. – С. 8.
5. Руснак І. Розвиток українського шкільництва в Канаді (кінець XIX- XX століття) / І. Руснак. – Рута, 2000. – 364 с.

References:

1. Zolotareva E. (2011). Avtor pidruchnykiv dlya ridnomovnykh ditey : [do 100-richchya vid dnya narodzh. Ivana Bodnarchuka] [Writing textbooks for native-born children: [to the 100th anniversary of the birthday. Ivan Bodnarchuk] / Y. Zolotareva // Ped. newspaper. Ch. No. 1. - P. 4.
2. Klinovy Y. (1974). Deshcho pro povist Ivana Bodnarchuka Pokolinnya zustrinutsya [Somewhat about the story of Ivan Bodnarchuk "Generations will meet"] / Y. Klinovy // Generations will meet: I am sure / I. Bodnarchuk; edit i'm fore Yu. Klinovogo. - Edmonton; Winnipeg; Toronto. P. 6-10.



3. Pogrebennik F. (1997). Ivan Bodnarchuk – pys'mennyk, pedahoh, kul'turno- hromads'kyi diyach [Ivan Bodnarchuk - writer, teacher, cultural public activist] / F. Pogrebnik // Understanding the Face: Selected Stories and Stories / I. Bodnarchuk; arrangement of i Introduction Art. F. Pogrebennik - K. : Obergi . P. 3-11.

4. Horn P. (2001). Povertayemo zabuti imena : [pro uroch. vechir, prysvyach. 90-richchyu vid dnya narodzh. Ivana Bodnarchuka (1910-1990) – pedahoha, pys'mennyka, hromad. diyacha z Kanady] [Returning the forgotten names: [about the thesis. evening dedicated 90th anniversary of birthday. Ivan Bodnarchuk (1910-1990) - teacher, writer, community. a Canadian worker] / P. Rogov, M. Talalayevskaya // Ped. newspaper. - Ch. No. 1. - p. 8.

5. Rusnak I. (2000). Rozvytok ukrayinskoho shkilnytstva v Kanadi (kinets XIX- KHKH stolittya) [Development of Ukrainian Schooling in Canada (late XIX-XX centuries)] / I. Rusnak. - Ruta .364 pp.

Abstract. *The multifaceted creative and social activity in the most diverse areas of science and culture of Ivan Bodnarchuk is worthy of amazement; therefore, the article is devoted to the problem of formation of a nationally conscious linguistic personality in the writings of the author, the influence and significance of the medium on the formation of the speech personality are revealed. I. Bodnarchuk's multifaceted pedagogical activity did not attract the attention of Ukrainian researchers, although he played a significant role in the development of Ukrainian schooling in Canada in the postwar period. Leading in his life and work was the Ukrainian national idea, the essence of which he saw in the construction of an independent Ukrainian state, in which the proper conditions for the comprehensive harmonious development of a nationally conscious personality, in particular, and the entire nation as a whole, will be created. The scientist stressed the importance of language preparation for the student, in particular his speech behavior, speech etiquette.*

Key words: *Ivan Bodnarchuk, speech culture, linguistic personality, Ukrainian language etiquette, diaspora, national education, public-public activity.*

Стаття відправлена: 02.05 2019р.
Багрій М.А.